

reputaciju pionira na polju izučavanja novoarapske književnosti, na stranicama ove knjige zanimljivo je pratiti njegova sećanja na prve susrete s delima osnivača arapske drame i novele (braća Muhamed i Mahmud Tajmur), ili pak na upoznavanje sa stvaralaštvom predstavnika siraameričke škole (kojoj pripada i danas veoma popularni, u svetu, i kod nas, Halil Džubran).

Jedna od bitnih oblika ruske i sovjetske orijentalistike jeste njeno neprekidno traganje za suštinom pristupa Orijentu, njena ontološka usmerenost i naglašena tendencija prema samootkrivanju. To se ispoljava na stranicama ove knjige ne samo kroz pokušaj da se pruži skica za istoriju ruske orijentalistike jednog perioda (od početka veka do kraja tridesetih godina), već i u analizi metodoloških problema orijentalistike, ostvarenoj s merom, uz izvorno poznavanje čitave oblasti i njene naučne problematike.

Kračkovski je u ovoj zbirci eseja problematizovao neka od ključnih pitanja orijentalistike kao nauke, obuhvativši širi krug tema u kojem se orijentalno javlja u svom književnom, kulturološkom i antropološkom aspektu. Učenik Viktora Rozena, sledbenik klasične, tradicionalne evropske orijentalistike – kakvu reprezentuje, na primer, Neldeke – Kračkovski nasleđuje orijentalne filologije ne prihvata kao definitivan, zatvoren sistem, nego prema njoj, a i prema predmetu svojih izučavanja, uspostavlja stvaralački odnos i nastoji da proširi vidokrug naučnog pristupa orijentalnim civilizacijama i kulturnim tekovinama. Zato se njegovih naučni dometi, kao i rezultati niza njegovih savremenika, među kojima je i naš istaknuti orijentalist Fehim Bajraktarević (koga Kračkovski i u ovoj knjizi pominje), mogu posmatrati kao most između tradicionalne i savremene nauke o Orijentu. Svako vreme postavlja pred orijentalistiku nove zadatke, ali u njenom razvojnom luku i neminovnim preobražajima uočava se kontinuitet o kojem, pored ostalog, govori knjiga *Nad arapskim rukopisima*, i u kojem naučni doprinos Ignatija Kračkovskog ima značajno mesto.

MILKA IVIĆ: »LINGVISTIČKI OGLEDI«, »Prosveta«, Beograd, 1983. Piše: predrag piper

O dobroj knjizi je lako lepo govoriti, pogotovu u prilikama kada se ne može dati, a i ne očekuje se, njen iscrpan prikaz, nego kada koristimo mogućnost da potencijalnim čitaocima ukažemo na rad vredan posebna pažnje, koji želimo da predstavimo u opštim crtama. Onaj teži i zanimljiviji zadatak otkrivanja pripada čitaocu kada ostane sam sa knjigom.

Lingvistički ogledi jesu knjiga koju su dugo priželjkivali svi oni koji znaju naučni opus akademika Milke Ivić, koji se većim delom nalazi na stranama poznatih jugoslovenskih i svetskih časopisa i zbornika. Na prvi pogled može izgledati da se slična knjiga mogla pojaviti i znatno ranije. Znamo da postoje zbornici izabranih radova poznatih svetskih lingvista, na primer, E. Benvenista, R. Jakobsona, L. Hjelmsleva, J. Kurilovića, V. Vinogradova i drugih, i da su to zbornici za koje se zna i koji se čitaju. Milka Ivić odavno ima radova za takvu knjigu, i ne jednu: niz radova iz opšte lingvistike, iz oblasti tipologije slovenskih jezika, o gramatičkim kategorijama roda, broja, vremena, modalnosti, refleksivnosti i drugim, u srpskohrvatskom i drugim slovenskim jezicima, niz radova samo o kategoriji padeža, seriju radova o prilozima i mnogo drugih radova iz različitih oblasti nauke o jeziku.

Sada kada imamo u rukama ovu knjigu neveliko obima, ali velike specifične težine, o kojoj se poslednjih meseci mnogo lepoga govori i koja se, što je još važnije, verujem, dosta čita, vidimo da se čekanje isplatilo. Jer umesto zbornika, dobili smo sintezu onoga što je Milka Ivić izdvojila kao najznačajnije za ovu priliku, dopunila svojim novim podanicima i videnjima datih problema i povezala sa svojim novim istraživanjima o drugim lingvističkim problemima u tri tematske celine: »O imenici i glagolu«, »O rečenicima i njenim sastavnim delovima« i »Iz padežne problematike«.

Pitanja o kojima se u *Lingvističkim ogledima* raspravlja su i raznovrsna i složena. Umesto užeg

stručnog prikaza, ovde bi, verovatno, korisnije bilo nešto reći o opštem utisku koji ostaje nakon njihovog čitanja i iščitavanja.

Karakterističan je, pre svega, neprekinuti tematski kontinuitet u delu Milke Ivić. Njena prva knjiga, o srpskohrvatskom instrumentalu, koja se pojavila pre trideset godina, ima podnaslov: sintaksičko-semantička studija. Taj podnaslov pristajao bi najvećem broju radova Milke Ivić, uključujući i najnoviju knjigu. Ovo je važno istaći ne samo zbog dobro poznate činjenice da sintaksičko-semantička pitanja najpotpunije sva tri suštinska aspekta jezičke prirode – značenje, formu i funkciju – nego i zbog toga što su takva pitanja još uvek dosta neistražena. Utoliko je veći značaj rada Milke Ivić na tom polju, koji traje više od tri decenije, i koji je na najbolji način predstavljen knjigom *Lingvistički ogledi*.

Drugo, oni koji su imali priliku da slušaju predavanja Milke Ivić, znaju je kao predavača koji i o vrlo složenim stvarima govori jednostavnim i živim jezikom. Te osobine jezika i stila izlaganja nalazimo i u njenim tekstovima, a pogotovu u ovoj knjizi, koja nije pisana samo za profesionalne lingviste, nego i za studente koji se spremaju za taj ili neki sličan poziv, kao i za sve čitaoce radoznalog duha koji žele da prošire svoja znanja o jeziku i lingvistici.

U vezi s tim je i treća uočljiva osobina knjige *Lingvistički ogledi*. Da bi raspravljanje o složenim teorijskim pitanjima bilo razumljivo i prihvatljivo, ono mora biti i empirijski solidno zasnovano. Kao i u ranijim radovima Milke Ivić, i u ovoj knjizi prisutne su i tesno povezane dve orijentacije: jedna ka produbljivanju lingvističke teorije i druga ka registrovanju i opisu još neuočenih i neprotumačenih jezičkih fakata, oslušivanje žive reči i poštovanje na izgled nevažnih detalja, iza kojih se ponekad kriju važne poluge jezičkog mehanizma. U takvom odnosu prema teorijskom i empirijskoj strani istraživanja u radovima Milke Ivić može se videti nastavak jedne tradicije kojoj je kod nas snažan pečat dalo lingvističko delo Aleksandra Beliča, a u evropskim okvirima moderne lingvistike radovi koji su u bližoj ili daljoj vezi s Praškom lingvističkom školom.

Uočljiv je, takođe, sintetičan karakter *Lingvističkih ogleda*. Oni obuhvataju trinaest studija: osam sasvim novih i pet novih verzija radova koji se sada prvi put objavljuju na srpskohrvatskom jeziku. Takva podela je ipak više formalne nego suštinske prirode, jer knjiga predstavlja jedinstvenu celinu, napisanu istim, poznatim rukopisom, u svetlu najnovijih saznanja o pitanjima o kojima se u njoj govori. U svom prikazu *Lingvističkih ogleda*, profesor Beogradskog univerziteta Ranko Bugarski upotrebio je slikovitu metaforu o dvostrukom ogledalu: *Lingvistički ogledi* odražavaju s jedne strane rezultate opštelingvističkih interesovanja i istraživanja Milke Ivić, a s druge rezultata njenih slavističkih i serbokrovnističkih istraživanja. Može se reći da je knjiga *Lingvistički ogledi* dvostruka još u jednom smislu. Njom se sintetično zatvara jedan veliki tematski krug i naučnom delu Milke Ivić i istovremeno, što je u toj knjizi dominantno, otvaraju se vidici novih istraživanja.

PREDRAG MARKOVIĆ: »MORALI BI DOĆI NASMEJANI LAVOVI«, CCD Zagreb, 1983.

Piše: Đorđe pisarev

»Naš glavni spor je sa piscem koji se lično pojavljuje kao zamena za umetnički prikaz svoje teme, misleći da je pričanje o temi isto što i njeno prikazivanje.«

(Joseph Warren Beach)

»Možda napisani roman« sigurno bi bio funkcionalni iskaz (podnaslov) strukture ovog dela no što je to »Nenapisane priče«, kako je naslovio Predrag Marković, no, dopustimo piscu pravo na male, »slatke slabosti«, jer ipak je to njegovo delo.

Kada bismo, ipak, sporili sa autorom oko (za njega) jasno formulisanih žanrovskih odrednica, a kada bismo, isto tako, suvereno baratali teorijskim aparatom, ovu bismo formu nazvali *geschehnisroman*, roman u kojem ne bismo tragali

za onim što čini zbivanje romana, za onim što predstavlja osnovu strukture, nego bismo tragali za **zbivanjem strukture koja čini osnovu strukture**. Ne baš sretan spoj, pa zato podimo od početka.

Autor sam koristi različite žanrovске odrednice, obično u funkciji podnaslova, kao što su **nenapisane priče**, **(na)turistička pripovest**, **patetična isповest**, **romaneska**, a za celinu teksta, verovatno (4), smatra da je **zbirka novela**. Uzmimo da je to tačno. Tema prve »U« – u prividnoj svrsi uvoda) je problem pisanja knjige (»No, nedovoljno vaspitan autor ovih redova, drznuće se da knjigu započne, ne predmetom njenog pričanja, već knjigom samom, jednom relativno nezavisnom metaforom.«; »Ali ovo nije knjiga o Goji, nije samo legenda o njemu. Pre bi to trebalo da bude knjiga o knjizi koja pokušava da ispriča tu legendu. Knjiga o teškoćama i problemima pisanja takve knjige.« – MORALI BI DOĆI NASMEJANI LAVOVI, str. 10), koja se ostvaruje na dve ravni, tj. dva plana naracije; glavni pripovedač (kojeg nikako ne treba poistovetiti sa autorom – u većini slučajeva) i pripovedač u okviru novela (Igor Istok – u isto vreme i glavni junak). Ta dva plana se prepliću sve vreme, povremeno nas (vešto izvedeno, zaista!) ostavljajući u nedoumici KO i KOME priča, tj. **point of view** skakače poput ping-pong loptice, uveravajući nas u nepobitno; ako su ovo novele, onda su to novele o pisanju novela (»sedi nasuprot devojčice koja mu prevodi podatke iz Gojine biografije.«; »Vidim ga, evo, gde podiže snene oči ka kalendaru i diktira ruci neveste kraj ove priče.« – NEVEŠTO INSCENIRAN MANEVAR, str. 20; »Zato sam se trudio da ne proširujem, no samo, ponegde, literarno preoblikujem rastrzane zapise i ono što se 'junaku' u našim kratkotrajnim razgovorima potkralo.« – BEZGRANIČNO – OLTAR, IZNUTRA, str. 48; »Ali, sve to sa pričom i nema neke veze.« – ISKOSA BAČENA SVETLOST, str. 62; Prvi deo romana *Morali bi doći nasmejani lavovi* – reč je, naime, o romanu, i voleo bih da se neverni uzdrže od komentara; obećavam da ću već sve objasniti – »ČAK POREKLA ILI RASKRINKAVANJE, str. 81, itd.), odnosno ciklus novela o pisanju novela.

»Najprostiji postupak vezivanja novela – uz pomoć okvira, tj. novele (obično malo razvijene, pošto ona nema samostalnu službu i uvodi se samo da uokviri ciklus) čiji je jedan od motiva pričanje« (Tomaševski) – gde bi tu okvirnu novelu sačinjavao početni (U) i završni segment (KOF), prividno nezavisne novele, ali zaista istorodne, opet se obnavlja priča o kazivaču (Igoru Istoku), tj. on je junak oko kojeg (on Sam oko Sebe?) se nižu novele, ujedinjavajući se tako u pripovedno celinu.

U toku čitave knjige oba kazivača »upadaju« sa digresijama (destrukcija) motiva o pisanju (tih novela!), obnavljajući tako motiv *okvirne novele* (U; KOF) i prisiljavajući nas da pomislimo kako su se novele toliko zbližile da se sve ovo pretopilo u »nešto« veću umetničku celinu, u roman.

Igor Istok je glavni junak, u isto vreme i fiktivni pripovedač, koji (zajedno sa autorskim pripovedačem – menjanje gledišta i pripovedača) uvodi ostale ličnosti, na planu *fiction* (Fransisko de Goje i Lusientes, Vinsent Lopez, Larisa Kašćuk, Jevgenij Petrović Klusov, Miška, Profesor, Tantika, Marija, itd.) i na planu *nonfiction* (V. B. Šklovski, Maja Desnude, P. M. itd.).

Sled motiva nas upućuje na **prstonasti eklop romana**. Okvirna novela (U, KOF) se razmiče (U; KOF); njeno izlaganje (svest autora o pisanju novela) proteže se na čitav roman – roman je razvučena novela (U, KOF) usponnog pripovedanja, prema kojoj sve druge (GLUVAK U VRTU, RUSKA CRKVA, TAMO GDE MORE SNE SVOJE SNI, MORALI BI DOĆI NASMEJANI LAVOVI) predstavljaju epizode koje se prekidaju i retardiraju, odnosno epizodne novele prekidaju glavnu priču koju čine doživljaji junaka.

Postojanje novela izvan romana ne bi bilo preporučljivo; mešanje kazivača sa stavovima o pisanju (narušavanje čitačeve iluzije da pred sobom ima život, naglašavanje da je to – što se pred njegovim očima odvija – pisana književnost, razotkrivanje postupka) opravdano je u celini. U jednoj izdvojenoj noveli ti bi izričaji bili neopravdani i nesvršishodni. Kako, pak, novele iz ove knjige možemo posmatrati kao relativno samostalne, nameće nam se zaključak da su to umetnute novele, koje tvore spoljni sastojak romana, ili obrnuto (jer postoje dve mogućnosti):

a) **nenapisani roman** je, u stvari, novela koju sačinjavaju uvod (U), kraj (KOF) i delovi razbacani po čitavoj knjizi, tako su sve novele **umetnute novele**;